

Ifølge liste

Deres ref

Vår ref

Dato

16/219

21. juni 2017

Høring av endringer i rovviltforskriften - skadefellingsbestemmelsen for kongeørn og kongeørnprosjekter

Klima- og miljødepartementet sender med dette ut på høring et forslag om endring av bestemmelsen om skadefelling av kongeørn. Forslaget gjelder en midlertidig forsøksordning i to prosjektområder på Fosen og i Troms.

Høringssvar sendes inn på skjemaet som du finner på departementets hjemmesider, innen utgangen av 4. september 2017. Ved eventuelle tekniske problemer kan høringssvar i stedet sendes til postmottak@kld.dep.no, med referanse 16/219.

Regelverksendringer:

I oppfølgingen av Innst. 335 S (2015-2016), jf. Stortingets behandling av representantforslag 124 S (2014-2015), foreslår departementet midlertidige og geografisk avgrensede endringer i rovviltforskriftens bestemmelse om skadefelling av kongeørn.

Konkret innebærer forslaget at i situasjoner der det er dokumentert større skadeomfang over flere år i samme område, kan det innenfor prosjektområdene på Fosen og i Troms tillates felling av kongeørn forut for skade og uten at det foreligger en akutt skadesituasjon, så fremt det foreligger fare for større skade. Videre kan skadefellingstillatelser i prosjektområdene knyttes opp mot et bestemt område og tidspunkt, uten krav til identifisering av skadegjørende individ. Forsøksordningen gjelder i den prosjektperioden som avklares i kontrakt mellom forskningsprosjektene og Miljødirektoratet.

Prosjekter:

Stortinget har gjennom sine beslutninger lagt føringer for at videre studier og kunnskapsinnhenting skal videreføres på Fosen og i Troms, samt at det skal igangsettes en forsøksordning for forvaltning av kongeørn innenfor rammene av rovviltforliket, begrenset til de samme områdene.

Departementet legger ikke detaljerte føringer for endelig utforming av prosjektene, men trekker fram noen sentrale elementer:

- **En best mulig oversikt over kongeørnbestanden i Troms og på Fosen.**
- **Både sau og tamrein skal inkluderes i prosjektene, i tillegg til at havørn bør inkluderes i studiene**
- **Best mulig kunnskap om tapsforhold både knyttet til kongeørn og andre tapsårsaker. Det gjøres veterinærmedisinske undersøkelser også av beitedyr som blir påvist tatt av kongeørn.**
- **Tapsreducerende effekt av andre tiltak enn felling av kongeørn, slik som forebyggende tiltak og arbeid rettet mot sykdommer og beitedyrenes helsetilstand**
- **Det må etableres gode systemer og kontaktflater som gjør forskerne i stand til å følge og måle effekten av eventuelle forvaltningstiltak knyttet til kongeørnbestanden og forebyggende tiltak i beitenæringene.**

Miljødirektoratet sørger for den videre oppfølging og gjennomføringen av prosjektene på Fosen og i Troms. De konkrete detaljene rundt prosjektdesign m.v. vil måtte utvikles av Miljødirektoratet og aktuelle forskningsinstitusjoner.

1. Innledning

Klima- og miljødepartementet sender med dette på høring forslag til endringer i § 12 i forskrift om forvaltning av rovvilt 18. mars 2005 nr. 242. Også kommentarene til bestemmelsen vil bli endret. Videre ønsker departementet også innspill til overordnede føringer for gjennomføring av kongeørnprosjekter på Fosen og i Troms.

Bakgrunnen for forslagene er flertallsmerknadene fra Energi- og miljøkomiteen 6. juni 2016, jf. Innst. 335 S (2015-2016), ved behandlingen av representantforslag 124 S (2014-2015) om tiltak for å redusere rovdyrproblemene for samisk reindrift fra stortingsrepresentantene Marit Arnstad, Heidi Greni og Janne Sjelmo Nordås. Ingen av forslagene fra Senterpartiet ble vedtatt, men flertallsmerknader fra Energi- og miljøkomiteen krever videre oppfølging.

Departementets forslag til oppfølging krever at det gjennomføres endringer i skadefellingsbestemmelsen for kongeørn med kommentarer, samt at kongeørnprosjekter videreføres i Troms og på Fosen i Trøndelag. Disse prosjektene skal også omfatte en forsøksordning med forvaltning av kongeørn innenfor rammen av rovviltforliket. De tiltak som

framkommer av flertallsmerknadene var ikke utredet og vurdert av regjeringen i forkant av Stortingets vedtak. Det har derfor vært nødvendig å gjøre slike vurderinger i den videre oppfølgingen fra regjeringens side. En aktiv forvaltning av kongeørn er et kontroversielt tema både nasjonalt og internasjonalt, og det er lagt stor vekt på et grundig og involverende forarbeid før det foreslås konkrete tiltak i denne saken.

Departementet har gjennomført innspillmøter med alle berørte parter fra miljøorganisasjoner, næringsorganisasjoner, samiske interesser, reiselivsbransjen, fylkesmenn og rovviltnevnder, og bedt om skriftlige innspill til det videre arbeidet i forkant av alminnelig høring. Dette er vurdert som positivt av alle involverte parter. Vi har også innhentet faglig tilrådning fra Miljødirektoratet og en uttalelse fra Kontaktutvalg for rovviltforvaltning. Samlet har dette gitt oss verdifulle innspill til høringen.

Det foreslås endringer i rovviltforskriften § 12 om skadefelling av kongeørn og tilhørende kommentarer. Endringene er avgrenset i tid og rom, slik at de omfatter kongeørnprosjektene på Fosen og i Troms. Departementet mener dette er mest faglig forsvarlig for å høste erfaringer og innhente mer kunnskap før det eventuelt vurderes varige regelverksendringer på landsbasis..

Det foreslås videre noen overordnede føringer for kongeørnprosjektene, noe som også må ses i sammenheng med de ovenfor nevnte forslagene til endringer i rovviltforskriften med kommentarer. Departementet ønsker ikke å legge detaljerte føringer for prosjektarbeidene, da det er naturlig at dette utformes ved kontraktinngåelse mellom Miljødirektoratet og aktuelle forskningsinstitusjoner. Likevel er det enkelte hovedproblemstillinger som departementet mener det er viktig å vurdere nærmere, og som vi derfor har valgt å belyse i dette høringsdokumentet.

Liste over høringsinstansene ligger vedlagt. Instansene bes vurdere om forslagene bør forelegges for eventuelle underordnede organer. Departementet imøteser også innspill fra andre aktører som eventuelt måtte ha synspunkter på forslagene.

Høringsuttalelsene er offentlige etter offentleglova, jf. også miljøinformasjonsloven, og blir publisert på nettsidene under høringsuttalelser.

2. Bestandssituasjonen for kongeørn

Kongeørn (*Aquila chrysaetos*) er klassifisert som livskraftig i Norge. Stortinget fastsatte i 2004 et nasjonalt bestandsmål på 850-1200 hekkende par på landsbasis, og gjentok i Innst. 335 S (2015-2016) at Stortinget ikke finner grunnlag for å vurdere et nytt bestandsmål for kongeørn.

Som det fremgår av Miljødirektoratets faglige tilrådning av 19. januar 2016 har kongeørn stor utbredelse i Norge. Som hekkefugl er den imidlertid fraværende i lavereliggende og sørlige

deler av Østlandet, langs kysten av Sørlandet og på deler av Sørvestlandet. Kongeørn er også relativt fåtallig langs mye av den ytre kystlinjen av Vestlandet nord til Møre og Romsdal.

Rovdata estimerte i 2015 at 963 (652 – 1139) territorier av totalt 1260 registrerte kongeørnterritorier var okkupert i løpet av femårsperioden 2010 – 2014 (NINA Rapport 1158, 2015). Kongeørn forsvaret aktivt sitt territorium, og størrelsen på disse varierer fra 20-200 km². Derfor begrenses også veksten i bestanden av konkurranse mellom kongeørnindivider om ledig egnet areal.

Kongeørn kan bli over 30 år gammel, og som hos mange andre lengelevende fuglearter er kongeørnens ungeproduksjon relativt lav. Norske data fra de siste sju årene viser en gjennomsnittlig årlig ungeproduksjon på 0,25-0,5 unger pr. besatt territorium, og det antas at en årlig produksjon på minst 0,4 unger/besatt territorium er nødvendig for at bestanden skal holde seg stabil. Reproduksjonen har de senere år vært på et nivå som ikke kan kompensere for naturlig dødelighet ut fra den kunnskap som foreligger i dag, og trenden indikerer altså at kongeørnbestanden er *i tilbakegang*.

Kongeørn foretar både større og mindre forflytninger i løpet av året. Generelt regnes etablerte par som mer stasjonære enn yngre fugler, som gradvis blir mer stasjonære etter hvert som de blir eldre. Resultater fra et mangeårig satellitt-telemetri studium i Finnmark indikerer at det foregår et trekk av unge kongeørner sørover i Fennoskandia fra senhøsten og utover vinteren. Gjenfunn av unge kongeørner individmerket i Norge indikerer at fugler fra Finnmark, indre deler av Trøndelag og Hedmark gjerne tilbringer vinteren i Sør-Sverige, men at flere av kongeørnene med opprinnelse lenger vest i Sør-Norge kanskje overvintrer langs den vestlige og sørlige norske kystlinjen.

3. Kongeørn som skadevolder på husdyr og tamrein

Sau

Av Miljødirektoratets faglige tilrådning framgår det at Statens naturoppsyn i perioden 2005-2015 har undersøkt over 56 000 sau og lam som er funnet døde eller skadet. Totalt 1901 av disse ble påvist tatt av kongeørn. Videre er det blant de erstatningspliktige rovviltartene påvist færrest skader voldt av kongeørn, og ca. 5 % av den totale erstatningsutmålingen er utbetalt grunnet kongeørnskader. Hoveddelen av kongeørnskadene på sau skjer i juni da lammene er mest sårbare. Om man ser på antall påviste skader pr. kongeørnterritorium viser tallene at dette varierer i størrelsesorden 0 til 6 skader på sau/lam i ulike deler av landet.

Tamrein

Statens naturoppsyn har i perioden 2005-2015 undersøkt over 21 000 tamrein som er funnet døde eller skadet. Totalt er i underkant av 2300 av disse påviste kongeørnskader. Av den totale erstatningsutmålingen for tap av tamrein til de erstatningspliktige rovviltartene utgjør kongeørnskader nærmere 23 %. Miljødirektoratet viser til at reintallene for de siste 15 årene viser at det har vært en betydelig økning i antall tamrein (i hovedsak i Finnmark) i denne perioden, fra ca. 150 000 tamrein i 2000-2001 til ca. 240 000 tamrein i 2012-2013.

Direktoratet peker videre på at økningen i tap av tamrein til kongeørn nok delvis kan sees i sammenheng med økningen i reintall og negativ innvirkning på slaktevekter, som tyder på dårligere kondisjon i reinflokkene og økt sårbarhet for tap til kongeørn.

Reinsimlene kalver i hovedsak synkronisert innenfor et kortere tidsrom i mai måned, og det er den måneden der flest rein blir tatt av kongeørn. Kalvene er da på sitt mest sårbare, samtidig som dette er den mest intensive perioden med mating av kongeørnunger i reiret. Om lag 5 % av tamreinen som blir påvist skadet eller drept av kongeørn er dyr som er to år eller eldre.

Forebyggende tiltak

Miljødirektoratet peker i sin faglige tilrådning på at gode tiltak i den perioden hvor lam og reinkalver er mest utsatt for predasjon for kongeørn, potensielt vil ha stor tapsreduserende effekt. Det å sikre at lam som slippes på utmarksbeite er store og i godt hold vil ha god tapsreduserende effekt både i forhold til kongeørn og andre tapsårsaker, og det bør derfor stimuleres til *forsinket slipp* i spesielt tapsutsatte områder. Videre viser direktoratet til at slipp på utmarksbeite bør skje i skogsområder i den grad dette er mulig, fordi kongeørna er en dårligere jeger i områder med skog.

Når det gjelder tamrein er det kongeørnskader på kalver i mai måned som er den største utfordringen, og *gjeting og tilstedeværelse av mennesker i kalvingsperioden* er et tiltak som kan ha god effekt. Direktoratet mener det bør stimuleres til økt støtte til dette tiltaket. Videre trekkes det fram at *kalving i hegn* er et tiltak som kan ha god tapsreduserende effekt. Begge tiltakene vil også ha tapsreduserende effekt i forhold til annet fredet rovvilt. Generelt er imidlertid *dyr i god kondisjon det beste tapsforebyggende tiltaket*, og reintall i balanse med næringsgrunnlaget må etter direktoratets vurdering alltid ha hovedfokus.

4. Skadefellingsbestemmelsene

4.1 Innledning

I Innst. 335 S (2015-2016) om forvaltning av kongeørn ga Stortinget gjennom en flertallsmerknad følgende føring om bestemmelsene om skadefelling av kongeørn:

Flertallet [Ap, H, FrP, KrF og Sp] ber Klima- og miljødepartementet sende på høring forslag til endringer av bestemmelsene om skadefelling, som målrettet kan bidra til færre tap av beitedyr til kongeørn i områder med særskilt skadeomfang.

Videre la Stortinget ytterligere føringer om forvaltningen av kongeørn gjennom en flertallsmerknad som lyder:

Flertallet [H, FrP, KrF og Sp] ber regjeringen også igangsette en forsøksordning for forvaltning av kongeørn innenfor rammene av rovviltforliket. En ordning begrenses til

områder på Fosen-halvøya og i Troms, hvor kongeørn er stedvis en stor utfordring for beitedyr. En slik forsøksordning vil bidra til verdifull kunnskap om forvaltningspraksis.

Videre er det i innstillingen også vist til at bestanden er innenfor det bestandsmålet Stortinget har vedtatt, og at det derfor ikke er grunnlag for å vurdere et nytt bestandsmål for kongeørn. Det betyr at handlingsrommet for omfanget av felling følgelig er begrenset, og departementet anser at det innenfor Stortingets føringer ikke er rom for bestandsregulering av kongeørn. Det vil si at lisensfelling ikke er et aktuelt virkemiddel, og det er i skadefellingsregimet det først og fremst er aktuelt å vurdere endringer.

4.2 Gjeldende rett

Bernkonvensjonen

Norge har ratifisert Konvensjonen om vern av ville europeiske planter og dyr og deres naturlige leveområder, av 19. september 1979, den såkalte Bernkonvensjonen.

Kongeørn er listet i Bernkonvensjonens vedlegg II, dyrearter som er totalfredet. Dette innebærer etter artikkel 6 at Norge plikter å foreta nødvendige og egnede juridiske og administrative tiltak for å gi arten en spesiell beskyttelse. Artikkel 6 bokstav a forbyr bl.a. jakt på arten, og hindrer skadefelling med mindre det er gitt tillatelse til uttak med hjemmel i unntaksbestemmelsene i artikkel 9.

Artikkel 9 (1) åpner for uttak av kongeørn bl.a. for å forhindre alvorlig skade på husdyr og tamrein. Det er et vilkår at uttaket ikke vil være skadelig for bestandens overlevelse, og at det ikke er noen annen tilfredsstillende løsning.

Hjemlene for uttak av kongeørn som finnes i vårt regelverk er tilpasset vilkårene i Bernkonvensjonen artikkel 9 (1). Dette gjelder naturmangfoldloven § 18 første og annet ledd, og rovviltforskriften § 12, som er omtalt nedenfor.

Naturmangfoldloven

Nasjonalt er kongeørn, på lik linje med annet vilt, beskyttet etter den generelle bestemmelsen i naturmangfoldloven § 15 første ledd;

Høsting og annet uttak av naturlig villlevende dyr skal følge av lov eller vedtak med hjemmel i lov. Ved enhver aktivitet skal unødig skade og lidelse på villlevende dyr og deres reir, bo eller hi unngås. Likeledes skal unødig jaging av villlevende dyr unngås.

Bestemmelsen er en videreføring av det tidligere fredningsprinsippet i viltloven, som ble opphevet da naturmangfoldlovens trådte i kraft den 1. juli 2009. Ettersom det ikke er fastsatt jakttid for kongeørn omtales den gjerne som totalfredet.

Ved siden av fredningsbestemmelsen i § 15 følger det av forvaltningsmålet for arter i § 5 at:

Målet er at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder.

Det er ikke alminnelig adgang til uttak av kongeørn i Norge. Når vilkårene i naturmangfoldloven § 17 (nødverge) eller § 18 er oppfylt, kan imidlertid uttak være aktuelt.

Felling kan skje etter § 18 første ledd når det på forhånd foreligger en offentlig tillatelse. Etter § 18 tredje ledd kan forvaltningen iverksette uttak av eget tiltak.

Naturmangfoldloven § 18 (*annet uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk etter vurdering av myndighetene*) første til tredje ledd lyder:

Kongen kan ved forskrift eller enkeltvedtak tillate uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk

- a. *for å beskytte naturlig forekommende planter, dyr og økosystemer,*
- b. *for å avverge skade på avling, husdyr, tamrein, skog, fisk, vann eller annen eiendom,*
- c. *for å ivareta allmenne helse- og sikkerhetshensyn eller andre offentlige interesser av vesentlig betydning,*
- d. *for innfanging til gjenoppbygging av bestander,*
- e. *for innfanging til lovlig oppdrettsvirksomhet,*
- f. *for forskning, undervisning eller taksonomisk virksomhet, eller*
- g. *som er fremmede organismer.*

Vedtak etter første ledd bokstav a til f kan bare treffes hvis uttaket ikke truer bestandens overlevelse og formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte.

Myndigheten etter loven kan av eget tiltak iverksette uttak med formål som nevnt i første ledd bokstav a til d og g, jf. annet ledd. Uttaket regnes ikke som enkeltvedtak, og kan om nødvendig skje på annens eiendom. Kongen kan gi nærmere forskrift om slikt uttak.

Som det fremgår av sammenhengen, er det altså ikke slik at felling kan skje i alle tilfeller ett av vilkårene i første ledd er oppfylt. Etter annet ledd kreves i tillegg både at uttak ikke truer bestandens overlevelse og at formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte.

Rovviltforskriften

Det er siden rovviltforskriftens ikrafttredelse i 2005 felt to kongeørn etter fylkesmannens tillatelse, ingen etter Miljødirektoratets eget tiltak, og ingen i nødverge under direkte angrep på husdyr eller tamrein.

Bestemmelsene om skadefelling av kongeørn er nærmere regulert i rovviltforskriften § 12, som lyder:

§ 12. Skadefelling av kongeørn

Fylkesmannen kan gi tillatelse til felling av enkeltindivider av kongeørn som volder vesentlig skade på bufe eller tamrein, forutsatt at felling kan rettes mot bestemte individer, jf. naturmangfoldloven § 18 første ledd b). Vedtak om felling skal være begrenset til et bestemt område og tidsrom. Det kan knyttes vilkår til fellingstillatelsen.

I kommentarene til bestemmelsen sies følgende:

Fylkesmannen har ansvaret for forvaltningen av kongeørn. Felling av kongeørn har hjemmel i naturmangfoldloven § 18 første ledd b), og fellingsvedtak kan fattes gjennom enkeltvedtak i akutte saker der det volder vesentlig skade på bufe eller tamrein. For felling av kongeørn er det et vilkår at formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte, jf. naturmangfoldloven § 18 annet ledd.

Bestanden av kongeørn i landet antas å utnytte sitt potensiale fullt ut gjennom dagens bestandsutbredelse og antall. Kongeørn opptrer som skadevolder i mer avgrensede tidsperioder enn de andre artene, og skader kan ofte forebygges gjennom enklere tiltak. Fellingstillatelser kan gis for å stoppe en pågående skadesituasjon, men det tillates ikke felling utelukkende for å forhindre fremtidige skader som for de andre artene. Fylkesmannen kan derfor gi tillatelse til felling av enkeltindivider av kongeørn som volder vesentlig skade på bufe eller tamrein, forutsatt at felling kan rettes mot bestemte individer som volder skade. Vedtak om felling skal være begrenset til et bestemt område og tidsrom. Det kan knyttes nærmere vilkår til fellingstillatelsen, herunder at etablerte par eller voksenfugler skal være unntatt og at felling foretas av nærmere bestemte personer. Felling kan iverksettes uten hensyn til fredning, men skal følge bestemmelsene om ordinær jaktutøvelse fastsatt i medhold av viltloven.

Selv om myndigheten til å fatte vedtak om felling er gitt direkte til fylkesmannen, er dette ikke til hinder for at rovviltnemnden i sin regionale forvaltningsplan innarbeider kongeørn. På denne måten kan nemnden ha en helhetlig innfallsvinkel til de arter som omfattes av denne forskrift, blant annet gjennom prioritering av midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak, og legge til rette for at fylkesmannens vedtaksmyndighet nyttes i tråd med nemndens prioriteringer og anbefalte geografiske differensiering av virkemidler.

Som det fremgår av Miljødirektoratets tilrådning har det i perioden etter at rovviltforskriften trådte i kraft 18. mars 2005 fram til og med 2015, blitt behandlet 55 søknader om skadefelling av kongeørn av Fylkesmennene. Av disse er det gitt 42 avslag og 13 tillatelser. Av fylkesmannens 13 tillatelser er det felt 2 kongeørn på skadefelling. Avslag på søknader om skadefelling har primært vært begrunnet med at det ikke har vært påvist vesentlig skade, eller at det ikke har vært tilstrekkelig kunnskap til å rette felling mot bestemte individ.

Kongeørnforvaltning internasjonalt

I et internasjonalt perspektiv er det særlig relevant å sammenligne norsk kongeørnforvaltning med Sverige og Finland, og andre europeiske land. EU-landene oppfyller sine forpliktelser etter Bernkonvensjonen gjennom Fugledirektivet og Habitatdirektivet. Selv om kongeørnens listing i Bernkonvensjonen og EUs fugledirektiv ikke tillater at det åpnes for jakt på kongeørn gis det rom for skadefelling i spesielle tilfeller. I Sverige har unntaksbestemmelsen til skadefelling av kongeørn aldri blitt benyttet, og i Finland må man tilbake til 1960-tallet for å finne sist det var mulig å skadefelle kongeørn. Forvaltningen i våre naboland er generelt å oppnå økning i bestanden, og i enkelte land som Irland arbeides det nå for å re-introdusere kongeørn etter 100 års fravær.

4.3 Departementets vurderinger og forslag

Et sammendrag av innspillene departementet har mottatt i forkant av denne høringen fremgår i punkt 7 under. Det er et stort sprik i innspillene departementet har mottatt fra berørte interesser. Flere er positive til endringer i forvaltningen av kongeørn, men mange er negative. Flere peker på at det er behov for å tette kunnskapshull før det vurderes eventuelle endringer i forvaltningsregimet for kongeørn.

Reiselivsbransjen viser til at norsk reiseliv skaper verdier for over 100 milliarder kroner og sysselsetter 157 000 årsverk, og er bekymret for hvordan en liberalisering av regelverket og aktuell tillatelse til å ta ut kongeørn vil påvirke *merkevaren Norge*. Det vises til at Norge det siste året har opplevd en sterk vekst av utenlandske turister til Norge, men at det samtidig er stor grunn til å tro at uttak av kongeørn vil ha negativ omdømmekraft. Reiselivsbransjen mener konsekvensene for reiselivsnæringen så langt har vært relativt fraværende i den politiske debatten om eventuelt uttak av kongeørn, og det er viktig å balansere hensyn til ulike næringer i debatten. Departementet erkjenner at konsekvensene for reiselivsnæringen er lite utredet, og ønsker derfor innspill på dette.

Det er flere mulige endringer i dagens skadefellingsbestemmelse som kan vurderes i oppfølgingen av Stortingsflertallets merknader. Særlig aktuelt er de konkrete vilkårene som fremgår av rovviltforskriften § 12 med kommentarer:

- a) Dagens krav om at det må være *vesentlig skade* for å kunne tillate skadefelling av kongeørn.
- b) Dagens krav om at *felling kan rettes mot bestemte skadegjørende individer*.
- c) Dagens krav om at det *ikke er anledning til å tillate felling av kongeørn forut for skade*. Departementet vurderer om kravet bør gjøres noe mindre strengt, sett i sammenheng med vurderinger av kravene under bokstav a) og b) over.
- d) Dagens krav om at *andre tiltak for å forebygge skade er utprøvd i rimelig utstrekning før eventuell felling av kongeørn*.
- e) I dag har Fylkesmannen myndigheten til å vedta eventuell skadefelling av kongeørn. Dette uten nærmere føringer gjennom kvotefastsettelse fra rovviltnemndene eller Miljødirektoratet.

Mer generelt må departementet også vurdere hvor vidt eventuelle endringer i skadefellingsbestemmelsen bør gjøres permanent eller som midlertidige forsøksordninger. Videre er det relevant å vurdere om eventuelle endringer kun bør knyttes opp mot de konkrete prosjektområdene.

a) Vurdering av kravet om vesentlig skade

Tilgjengelig dokumentasjon viser at kongeørn generelt har en mer begrenset betydning som tapsfaktor i beitenæringene enn øvrige rovviltarter. Skadene voldt av kongeørn er også fordelt over store arealer. Dette tilsier at en generell nedgang i antall skader på sau og tamrein vil kreve omfattende felling av kongeørn i store deler av landet, samtidig som en slik omfattende utskyting vil ha relativt begrenset betydning på skadeomfanget. Felling i et slikt omfang vil også innebære en form som ligger tett opptil en mer generell bestandsreduksjon, og departementet vurderer ikke dette som en aktuell eller ønsket tilnærming til en videre utvikling i kongeørnforvaltningen.

Dagens kunnskap tyder på at det er enkeltindivider av kongeørn som i gitte situasjoner kan gjøre større skade på sau og tamrein. Også Kontaktutvalg for rovviltforvaltning har i sin uttalelse vist til at organisasjonene ikke er kjent med at det foreligger noen vitenskapelige publikasjoner på sammenheng mellom tetthet av territorielle kongeørner og dokumentert skade på lam/sau og tamrein, men at det lokalt kan være konsentrerte skader.

Departementet mener det er slike større skadesituasjoner som er hovedutfordringen for beitenæringene, og som nå må søkes avverget. Dette er etter departementets vurdering også best i samsvar med Stortingets flertallsmerknad, som peker på områder med særskilt skadeomfang. Dette tilsier at vilkåret om vesentlig skade bør opprettholdes.

Hvilke tiltak som er mest effektive, og hvor vidt det er andre faktorer som kan utløse større tap til kongeørn, er noe man trenger mer kunnskap om. Slike eventuelle sammenhenger blir det viktig å studere i de videre kongeørnprosjektene.

Samtidig mener departementet det kan være hensiktsmessig, når det gjelder nærmere avgrensede prosjektområder på Fosen og i Troms, å gjøre midlertidige endringer i forskriften § 12 og kommentarer der vurderingen av terskelen for *vesentlig skade* senkes noe, innenfor rammen av naturmangfoldloven og Bernkonvensjonen. Kravet om vesentlig skade opprettholdes, men det vil i vurderingen av om vilkårene for felling er oppfylt legges større vekt på om det har vært et større skadeomfang over flere år i samme område. En slik skadehistorikk kan tilsi at det er økt risiko for ny skade av større omfang. Dette er også i tråd med de fleste innspillene departementet har mottatt i forkant av denne høringen.

Ettersom det er behov for mer kunnskap om tapssammenhenger og effekten av ulike tiltak mener departementet det er nødvendig å avgrense regelverksendringene i areal og tid. Endringene vil dermed gjøres midlertidig og knyttes til de videre kongeørnprosjektene på Fosen og i Troms. Dette er etter departementets vurdering også best i samsvar med Stortingets flertallsmerknad som peker på at det skal gjennomføres en forsøksordning med forvaltning av kongeørn begrenset til Fosen og Troms.

b) Vurdering av kravet om at felling rettes mot bestemte individer

Som beskrevet under punkt a) tyder dagens kunnskap på at det er enkeltindivider av kongeørn som i gitte situasjoner kan gjøre større skade på beitedyr, og felling av tilfeldige

individer vil derfor ha en svært usikker skadereduserende effekt. En mer generelt innrettet skadefelling vil dermed kunne ha begrenset skadereduserende effekt. Samtidig er det slik at det ofte er dette vilkåret som ved større skadesituasjoner hindrer at tillatelse til skadefelling kan gis, ettersom dette er utfordrende å praktisere ute i felt. Departementet mener derfor at det som en forsøksordning, innenfor prosjektene på Fosen og i Troms, er riktig å endre kravet om at felling skal rettes mot bestemte individer. Det skal imidlertid fremdeles være slik at eventuelle skadefellingstillatelser begrenses til et bestemt område og tidsperiode, for målretting mot aktuelle skadegjørende individ i områder med vesentlig skade.

Departementet mener samtidig at det bør arbeides videre med skolering av fellingspersonell og å se på mulighetene for å individbestemme kongeørner og identifisere skadegjørende individer. Dersom det er mulig å etablere en slik styrket kompetanse, vil dette på sikt kunne gi et enda mer presist skadefellingsregime. Skolering av fellingspersonell er også en sentral del av anbefalingene fra Kontaktutvalg for rovviltforvaltningen. Dette tiltaket har også stor støtte blant innspillene departementet har mottatt i forkant av denne høringen.

c) Vurdering av kravet om at det ikke er anledning til felling av kongeørn forut for skade
Departementet mener dette kravet må ses i nær sammenheng med beskrivelsene under punkt a) og b). Målsettingen bør være å avverge større skadesituasjoner, og eventuell skadefelling av kongeørn bør dermed knyttes opp mot bestemte områder med vesentlig skade.

Som beskrevet under punkt a) kan det være hensiktsmessig, innenfor nærmere avgrensede prosjektområder, å gjøre midlertidige forskriftsendringer der kravet om vesentlig skade endres noe, innenfor rammen av naturmangfoldloven og Bernkonvensjonen. Dette kan skje ved at det i vurderingen av om vilkåret om *vesentlig skade* er oppfylt, legges større vekt på om det har vært et større skadeomfang over flere år i samme område, da dette kan tilsi økt risiko for ny skade av større omfang.

I forlengelsen av dette mener departementet det kan være naturlig også å endre kravet om at det ikke er anledning til felling av kongeørn forut for skade. Det vil innebære at i situasjoner der det er dokumentert større skadeomfang over flere år i samme område, kan det innenfor nærmere avgrensede prosjektområder tillates felling av kongeørn forut for skade. En slik avgrensing er etter departementets vurdering også best i samsvar med Stortingets merknad som peker på at det skal gjennomføres en forsøksordning med forvaltning av kongeørn begrenset til Fosen og Troms.

Forut for skade er et relativt begrep. Gjeldende praksis i tråd med kommentarene til forskriftens § 12 har lagt til grunn en forståelse om at det er en akutt skadesituasjon, noe som betyr nylig registrerte skader og pågående skadesituasjon. Departementet mener en endring i form av at det i de nærmere avgrensede prosjektområdene ikke stilles krav om nylig påviste skader kan være en hensiktsmessig tilnærming. Det vil si at det eksempelvis kan være tilstrekkelig å kunne dokumentere større skadesituasjoner foregående

beitesesonger for sau, eller foregående kalvingsperioder for tamrein, samtidig som det må være fare for skade også inneværende sesong.

d) Vurdering av kravet om at andre tiltak for å forebygge skade er utprøvd i rimelig utstrekning

Som det fremgår av Miljødirektoratets faglige tilrådning er det lam og reinkalver som er mest utsatt for predasjon fra kongeørn, og gode tiltak i den perioden hvor disse aldersklassene er mest utsatt vil potensielt ha stor tapsreducerende effekt. Det å sikre at lam som slippes på utmarksbeite er store og i godt hold vil ifølge Miljødirektoratet ha god tapsreducerende effekt både knyttet til kongeørn og andre tapsårsaker, og det bør derfor stimuleres til forsinket slipp og spesielt i områder hvor kongeørn er en vanlig skadevolder. Direktoratet peker også på at dyrene bør slippes i skogsområder i den grad dette er mulig, fordi kongeørn er en dårligere jeger i slike områder. Når det gjelder tamrein peker direktoratet på at gjeting og menneskers tilstedeværelse i kalvingsperioden, og kalving i hegn, er tiltak som kan ha god tapsreducerende effekt både for kongeørn og annet fredet rovvilt. Generelt trekker direktoratet frem at dyr i god kondisjon er det beste tapsreducerende tiltaket, og at reintall i balanse med næringsgrunnlaget derfor må ha et hovedfokus.

Enkelte innspill departementet har mottatt i forkant av høringen peker på at forebyggende tiltak i reindriften kan være vanskelig, spesielt i snaufjellet. Sametinget støtter ikke innspillet om at kalving i hegn kan være et hensiktsmessig forebyggende tiltak, og er videre av den oppfatning at gjeting og tilstedeværelse av mennesker i kalvingsperioden vil ha begrenset forebyggende effekt.

Departementet viser videre til de tidligere gjennomførte studiene på Fosen. Ifølge NINA gir dataene indikasjoner på at tap til kongeørn, sykdom og ulykker samvarierer i tid og rom. Dette åpner for at enten sykdomssituasjonen i besetningene gir økt tap til kongeørn, eller at kongeørnbestanden i området bidrar til økte sykdomsproblemer. En eksperimentell tilnærming synes nødvendig for å undersøke eventuelle årsaks-virkningsforhold.

Videre har både Fylkesmannen i Troms og rovviltnemnda i region 8 (Troms og Finnmark) vist til lovende resultater i det som omtales som Lyngenprosjektet. Dette er gjennomført som en tiltakspakke for to sauebesetninger på Lyngenhelvøya, og tapene er i prosjektperioden halvert samtidig som det ikke er dokumentert tap av sau til kongeørn. De viser også til at rovvilttapet ser ut til å reduseres når det settes inn tiltak for å hindre andre tapsårsaker.

På denne bakgrunn mener departementet det er riktig å beholde kravet om utprøving av forebyggende tiltak. Også naturmangfoldloven og Bernkonvensjonen innebærer krav om at uttak bare kan skje dersom formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte. Samtidig er det viktig at det gjennom de videre prosjektene på Fosen og i Troms fremskaffes mer kunnskap om tapssammenhenger og effekter av ulike forebyggende tiltak.

e) Myndighet om kvotefastsettelse

Departementet har i dialogen med involverte aktører også åpnet for å vurdere om rovviltnemndene bør gis en mer aktiv rolle ved at de får myndighet til å bestemme kvotestørrelser for skadefelling av kongeørn i de enkelte regionene.

Flertallet av de innspillene departementet har mottatt ønsker ikke eller ser ikke behovet for at nemndene skal fastsette kvoter for skadefelling av kongeørn. Det vises blant annet til at dette vil ha liten reell betydning. Videre har Miljødirektoratet vurdert at det ikke er forhold verken ved biologiske forutsetninger eller elementer i gjeldende administrative verktøy som tilsier behov for endringer i myndighetsnivå. Som det fremgår av kommentarene til rovviltforskriften er dagens system der myndigheten til å fatte vedtak om felling er gitt direkte til fylkesmannen, ikke til hinder for at rovviltnemnden i sin regionale forvaltningsplan innarbeider kongeørn. På denne måten kan nemnden ha en helhetlig innfallsvinkel til de arter som omfattes av denne forskrift, blant annet gjennom prioritering av midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak, og legge til rette for at fylkesmannens vedtaksmyndighet nyttes i tråd med nemndens prioriteringer og anbefalte geografiske differensiering av virkemidler. Departementet har på denne bakgrunn valgt ikke å gå videre med vurderinger knyttet til endringer i myndighetsnivå eller mer aktiv involvering av rovviltnemndene hva gjelder fastsettelse av kvoter for skadefelling av kongeørn i de enkelte regionene.

Departementets forslag til endringer

Departementets vurdering er at de endringsforslagene vi har kommet til krever endringer i § 12 i forskrift om forvaltning av rovvilt, og tilhørende kommentarer. Konkret foreslår departementet på denne bakgrunn endringer i § 12 i forskrift om forvaltning av rovvilt med følgende ordlyd (endringer kursivert):

§ 12. Skadefelling av kongeørn

Fylkesmannen kan gi tillatelse til felling av enkeltindivider av kongeørn som volder vesentlig skade på bufe eller tamrein, forutsatt at felling kan rettes mot bestemte individer, jf. naturmangfoldloven § 18 første ledd b). Vedtak om felling skal være begrenset til et bestemt område og tidsrom. Det kan knyttes vilkår til fellingstillatelsen.

I prosjektområdene for prosjekter på Fosen og i Troms som er godkjent av Miljødirektoratet gjelder bestemmelsene i første ledd med følgende tillegg:

- a) Felling kan tillates selv om fellingen ikke kan rettes mot bestemte individer.*
- b) Ved større skadeomfang over flere år i samme område kan felling for å avverge vesentlig skade på bufe eller tamrein tillates, selv om skadesituasjonen ikke er akutt.*

Bestemmelsene i annet ledd gjelder til utløpet av prosjektperioden fastsatt i kontrakt med Miljødirektoratet.

Videre foreslår departementet endringer i kommentarene til § 12 i forskrift om forvaltning av rovvilt med følgende ordlyd (endringer kursivert):

"Fylkesmannen har ansvaret for forvaltningen av kongeørn. Felling av kongeørn har hjemmel i naturmangfoldloven § 18 første ledd b), og fellingsvedtak kan fattes gjennom enkeltvedtak i akutte saker der det volder vesentlig skade på bufe eller tamrein. For felling av kongeørn er det et vilkår at formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte, jf. naturmangfoldloven § 18 annet ledd.

Bestanden av kongeørn i landet antas å utnytte sitt potensiale fullt ut gjennom dagens bestandsutbredelse og antall. Kongeørn opptre som skadevolder i mer avgrensede tidsperioder enn de andre artene, og skader kan ofte forebygges gjennom enklere tiltak. Fellingstillatelser kan gis for å stoppe en pågående skadesituasjon, men det tillates ikke felling utelukkende for å forhindre fremtidige skader som for de andre artene. Fylkesmannen kan derfor gi tillatelse til felling av enkeltindivider av kongeørn som volder vesentlig skade på bufe eller tamrein, forutsatt at felling kan rettes mot bestemte individer som volder skade. Vedtak om felling skal være begrenset til et bestemt område og tidsrom. Det kan knyttes nærmere vilkår til fellingstillatelsen, herunder at etablerte par eller voksenfugler skal være unntatt og at felling foretas av nærmere bestemte personer. Felling kan iverksettes uten hensyn til fredning, men skal følge bestemmelsene om ordinær jaktutøvelse fastsatt i medhold av viltloven.

I prosjektområdene på Fosen og i Troms endres vurderingen av kravet til vesentlig skade på bufe eller tamrein som en forsøksordning. Kravet om vesentlig skade opprettholdes, men det kan i vurderingen av om vilkåret er oppfylt legges vekt på om det har vært et større skadeomfang over flere år i samme område. I prosjektområdene endres samtidig vurderingen av kravet til akutt fare for skade og kravet om at det ikke er anledning til felling av kongeørn forut for skade. Det innebærer at i situasjoner der det er dokumentert større skadeomfang over flere år i samme område, kan det innenfor prosjektområdene på Fosen og i Troms tillates felling av kongeørn forut for skade og uten at det foreligger en akutt skadesituasjon, så fremt det foreligger fare større for skade. I tillegg vil vilkåret om at felling kan rettes mot bestemte individer falle bort innenfor prosjektområdene. Det skal imidlertid fremdeles være slik at eventuelle skadefellingstillatelser begrenses til et bestemt område og tidsperiode, for målretting mot aktuelle skadegjørende individ i områder med vesentlig skade. Videre kan ikke omfanget av skadefelling være av slik karakter at det medfører bestandsregulerende effekter, jf. § 3. Forsøksordningen gjelder i den prosjektperioden som avklares i kontrakt mellom forskningsprosjektene og Miljødirektoratet.

Selv om myndigheten til å fatte vedtak om felling er gitt direkte til fylkesmannen, er dette ikke til hinder for at rovviltnemnden i sin regionale forvaltningsplan innarbeider kongeørn. På denne måten kan nemnden ha en helhetlig innfallsvinkel til de arter som omfattes av denne forskrift, blant annet gjennom prioritering av midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak, og legge til rette for at fylkesmannens vedtaksmyndighet nyttes i tråd med nemndens prioriteringer og anbefalte geografiske differensiering av virkemidler."

5. Prosjekter

5.1 Innledning

I Innst. 335 S (2015-2016) om forvaltning av kongeørn ga Stortinget følgende føringer for prosjekter om kongeørn:

Komiteen ber om at prosjektet på Fosen og i Troms videreføres. Dette for å sikre mer kunnskap om kongeørn som skadevolder på beitedyr.

I tillegg har Stortinget gjennom en flertallsmerknad følgende føring om forsøksordningene:

Flertallet [H, FrP, KrF og Sp] ber regjeringen også igangsette en forsøksordning for forvaltning av kongeørn innenfor rammene av rovviltforliket. En ordning begrenses til områder på Fosen-halvøya og i Troms, hvor kongeørn er stedvis en stor utfordring for beitedyr. En slik forsøksordning vil bidra til verdifull kunnskap om forvaltningspraksis.

5.2 Tidligere studier på Fosen og i Troms

Norsk institutt for naturforskning (NINA) gjennomførte i perioden 2014-2015 tapsstudier i Rødsjø beiteområde på Fosen (NINA Rapport 1285 Kongeørn som tapsårsak for sau og lam). Bakgrunnen for studiene var at man i dette beiteområdet hadde opplevd store tap av lam på utmark over flere uten at det var noen dokumentasjon som kunne understøtte ulike påstander om ulike tapsårsaker.

I begge studieårene ble det registrert høye lammetap (18 % i 2014 og 24 % i 2015). Tapet av lam til kongeørn ble påvist å foregå gjennom hele beitesesongen, og minst 5-6 % av alle lammene som ble sluppet på beite ble drept av kongeørn. Tidligere studier i Norge har til sammenlignet vist et tapsnivå til kongeørn på 0-3 %. I tillegg omkom 5-10 % av lammene som ble sluppet på beite uten tegn på å ha blitt drept av kongeørn eller annet rovvilt, og tapet syntes å skyldes ulykker og sykdom. Et utvalg av disse kadavrene ble obdusert ved Veterinærinstituttet, og hovedfunnene var alveld, parasittære mage-tarm infeksjoner, bakterielle lungeinfeksjoner og mange lam var under middels hold. Videre fant man ofte flere av disse sykdommene i samme individ. NINA fant også en sammenheng der sannsynligheten for at ett lam skulle gå tapt på utmarksbeite var påvirket av både lammets vårvekt og kjønn.

NINA viste til at dataene ga indikasjoner på at tap til kongeørn, sykdom og ulykker samvarierte i tid og rom, noe som åpner for at enten sykdomssituasjonen i besetningene gir økt tap til kongeørn eller at kongeørnbestanden i området bidrar til økte sykdomsproblemer. Resultatene fra undersøkelsene i dette studiet åpnet imidlertid ikke for å trekke noen endelig konklusjon, og NINA anbefaler en eksperimentell tilnærming for å undersøke nærmere eventuelle årsaks-virkningsforhold i dette.

5.3 Departementets vurderinger og føringer for videre prosjekter

Stortinget har gjennom sine beslutninger lagt føringer for at videre studier og kunnskapsinnhenting skal videreføres på Fosen og i Troms, samt at det skal igangsettes en forsøksordning for forvaltning av kongeørn innenfor rammene av rovviltforliket, begrenset til de samme områdene.

Departementet kjenner godt til de tidligere tapsstudiene på sau som er gjennomført på Fosen. Vi er imidlertid ikke kjent med at det er gjennomført tilsvarende studier på kongeørn i Troms, og det er derfor noe uklart hvilket prosjekt komiteen har tenkt videreført i dette området. Departementet legger til grunn at det skal gjennomføres videre studier både på Fosen og i Troms for å sikre mer kunnskap om kongeørn som skadevolder på sau og tamrein.

Departementet har kommet til at det ikke er hensiktsmessig å legge detaljerte føringer for endelig utforming av prosjektene, men at dette må gjøres i samarbeid mellom Miljødirektoratet som oppdragsgiver og aktuelle forskningsinstitusjoner. Departementet vil imidlertid trekke frem noen sentrale elementer vi mener det er viktig at inngår i prosjektene og så langt det er mulig søkes besvart gjennom arbeidet.

En best mulig oversikt over kongeørnbestanden vil være et viktig element i det videre arbeidet med kongeørnprosjektene i Troms og på Fosen. Miljødirektoratet v/Statens naturoppsyn har allerede inneværende hekkesesong intensivt kartleggingsarbeidet av kongeørn både på Fosen og i Troms, og har således lagt et viktig grunnlag for videre undersøkelser.

Selv om det er relativt bred enighet om at kunnskapsgrunnlaget om kongeørn er godt, peker flere innspill departementet har mottatt i forkant av denne høringen på at det er et stort udekket behov for videre forskning på kongeørn som predator på tamrein og sau.

Både sau og tamrein skal inkluderes i prosjektene, og det er dermed en forutsetning for det videre arbeidet at beitenæringene selv ønsker å delta i prosjektene. Dette har også blitt fremhevet av flere innspill departementet har mottatt. Miljødirektoratet og aktuelle forskningsinstitusjoner vurderer nærmere om det er hensiktsmessig med noen form for inndeling f.eks. med studier av sau og tamrein i ulike områder. Departementet mener i tillegg at havørn bør inkluderes i studiene for å undersøke påstandene fra blant annet

reindriftsnæringen om at havørn tar tamrein, samt at samspillet mellom kongeørn og havørn påvirker tapet.

Departementet mener det er viktig at studiene innrettes slik at resultatene gir best mulig kunnskap om tapsforhold både knyttet til kongeørn og andre tapsårsaker. Videre mener vi det er viktig å bygge på erfaringene og resultatene fra tidligere studier blant annet på Fosen, slik at kunnskapshullene fra slike tidligere studier dekkes inn. Blant annet vil det være viktig å få bedre svar på de indikasjoner NINA påpekte om samvariasjon mellom tap til kongeørn, sykdom og ulykker på Fosen. Videre forutsetter departementet at det gjøres veterinærmedisinske undersøkelser også av beitedyr som blir påvist tatt av kongeørn.

Generelt vil årsakssammenhenger knyttet til tapet av sau og tamrein være viktig å undersøke da dette er nødvendig kunnskap for i neste omgang å kunne innrette mest mulig presise tapsreducerende tiltak. Dette gjelder både forebyggende arbeid rettet mot sykdomsbildet i beitenæringene, undersøkelser av forebyggende tiltak mot kongeørnskader og effekten av eventuelle felling av kongeørn. Det vil være vesentlig å få bedre svar på om andre tiltak enn felling av kongeørn, slik som arbeid rettet mot sykdommer og beitedyrenes helsetilstand, kan bidra også til reduksjon i tapet av beitedyr til kongeørn.

At enkelte områder som Fosen og Troms synes å ha høyere tap av beitedyr til kongeørn bør undersøkes nærmere, og det bør være et mål at prosjektene gir gode svar på hva som er forklaringene til dette. Er det for eksempel forskjeller i kongeørnbestand, forhold knyttet til beitenæringene, sykdommer og ulykker eller andre sammenhenger. Det er viktig at prosjektene også diskuterer overføringsverdi av resultatene fra Fosen og Troms til andre områder. Det bør etter departementets vurdering også vurderes om det er rom for noe undersøkelser i referanseområder.

I tillegg mener departementet det er viktig at forvaltningen og forskningen samhandler tett i prosjektperioden. Det må etableres gode systemer og kontaktflater som gjør forskerne i stand til å følge og måle effekten av eventuelle forvaltningstiltak knyttet til kongeørnbestanden. Videre må det være god samordning mellom forvaltningsmyndighetene, beitenæringene og forskerne for gjennomføring av forebyggende tiltak og undersøkelser knyttet til effekten av disse. Særlig er det viktig med nærmere undersøkelser av effekten av forebyggende tiltak i de periodene hvor lam og reinkalver er mest sårbare for tap til kongeørn. Det samme gjelder nødvendigheten av godt samarbeid med veterinærmyndighetene for å fremskaffe bedre kunnskap om alle tapsårsaker og årsaks-virkningsforhold.

Det vil være Miljødirektoratet som etter oppdrag fra departementet vil sørge for den videre oppfølging og gjennomføringen av prosjektene på Fosen og i Troms. De konkrete detaljene rundt prosjektdesign m.v. vil måtte utvikles av Miljødirektoratet og aktuelle forskningsinstitusjoner.

6. Økonomiske og administrative konsekvenser

Videre studier og kunnskapsinnhenting skal videreføres på Fosen og i Troms. Formålet skal bla. gi oss økt kunnskap om kongeørnas rolle som predator på sau og rein. Det legges også til grunn at vi gjennom studiene skal være i stand til å evaluere effekten av en forsøksordning for forvaltning av kongeørn. For å håndtere disse målsetningene er det nødvendig at studiene pågår over flere år. Det legges her til grunn en prosjektperiode med feltaktivitet over en 5-års periode (2018-2022).

7. Innspill fra berørte parter

Departementet har mottatt 28 innspill om endringer i forvaltning av kongeørn:

- *Dalen villmarkssenter*
- *Fylkesmannen i Finnmark*
- *Fylkesmannen i Hedmark*
- *Fylkesmannen i Møre og Romsdal*
- *Fylkesmannen i Nordland*
- *Fylkesmannen i Nord-Trøndelag*
- *Fylkesmannen i Oppland*
- *Fylkesmannen i Sogn og Fjordane*
- *Fylkesmannen i Sør-Trøndelag*
- *Fylkesmannen i Troms*
- *Fylkesmannen i Østfold*
- *Foreningen våre rovdyr (i tillegg til felles utspill med andre organisasjoner)*
- *Naturvernforbundet (i tillegg til felles utspill med andre organisasjoner)*
- *Nord-Fron kommune*
- *NHO reiseliv*
- *Norges Jeger- og Fiskerforbund.*
- *Norsk Havørnsenter AS*
- *Norske Reindriftsamers Landsforbund*
- *Rovviltnemnda region 2*
- *Rovviltnemnda i region 6*
- *Rovviltnemnda i region 7*
- *Rovviltnemnda i region 8*
- *Sametinget*
- *Samlet innspill fra Arbeidsgruppa – Forvaltningsprosjektet i Troms (reindriften, Troms Sau og Geit, Troms Bondelag, Troms Bonde- og Småbrukarlag og Foreningen Ny Rovviltpolitikk)*
- *Samlet innspill fra fylkesmennene i Aust- og Vest-Agder, Telemark, Vestfold og Buskerud*
- *Samlet innspill fra Norges Bondelag, Norsk Sau og Geit og Norsk Bonde- og Småbrukarlag*
- *Samlet innspill fra Norsk Ornitologisk Forening, Naturvernforbundet, SABIMA, WWF og Foreningen våre rovdyr*
- *Utmarkskommunenes sammenslutning*

Generelt

Fylkesmannen i Østfold, rovviltnemndene i region 2 og 4 og Utmarkskommunenes

sammenslutning har ingen innspill om kongeørnforvaltning.

Fylkesmannen i Nordland støtter Miljødirektoratets vurderinger.

Norges Jeger- og Fiskerforbund viser til uttalelsen fra Kontaktutvalg for rovviltforvaltning, som NJFF var med på, og som i stor grad i tråd med flere av Miljødirektoratets anbefalinger.

Fylkesmennene i Buskerud, Aust- og Vest-Agder, Telemark og Vestfold mener det er behov for å tette kunnskapshull før det vurderes eventuelle endringer i forvaltningsregimet. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag mener det er klokt å starte arbeidet med å innhente kunnskap om hvordan et endret skadefellingsregime kan fungere i praksis og hvilke konsekvenser dette kan få i et prøveområde, før endringene gjøres gjeldende for hele landet.

Fylkesmennene i Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane, Norsk Ornitologisk forening, Naturvernforbundet, SABIMA, WWF og Foreningen våre rovdyr mener det ikke er nødvendig å endre forvaltninga av kongeørn. Dalen villmarkssenter og Norsk Havørnsenter AS ønsker at det ikke tillates jakt på kongeørn. NHO Reiseliv viser til tilbakemeldinger fra reiselivsbedrifter som driver med fugleturisme (Din Tur AS og Biotope), og som er svært kritiske til felling av kongeørn.

Bestandsregulering

Rovviltnemnda i region 6 mener bestandsregulering strider med rovviltforliket. Samtidig mener rovviltnemnda i region 6 at bestandsregulering, i avgrensede områder med vedvarende og vesentlig skade, vil ha en konfliktdempende effekt.

Sametinget mener det bør innføres en geografisk differensiert forvaltning av kongeørn.

Generelt om skadefelling

Rovviltnemnda i region 7 anbefaler at det åpnes for økt mulighet til felling av skadegjørende kongeørn.

Fylkesmennene i Sør-Trøndelag og Troms og rovviltnemnda i region 8 mener skadefellingsregimet bør endres til å være det samme som for de andre rovviltartene.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag mener et i tilfeller der det er kjent at det er hekkende individer som er "problemindivider" kunne det med fordel vært en åpning i regelverket for at uttaket av slike individ kan utføres etter endt hekkesesong.

Fylkesmannen i Nordland mener skadefellingsregimet bør også sees i sammenheng med foreliggende forslag om å kutte ut kadaverdokumentasjon for tamrein.

Tapsforebygging

Fylkesmannen i Troms og rovviltnemnda i region 8 mener Fylkesmannen bør vurdere forebyggende uttak før hekketid i områder med historisk høye dokumenterte tap.

Nord-Fron kommune mener det bør prioriteres skadeforebyggende uttak utenom beitesesongen

Fylkesmannen i Finnmark mener det er vanskelig å forebygge tap i snaufjell (ikke mulighet til å drive reinen inn i skogsland).

Sametinget støtter ikke forslaget om at kalving i hegn kan være et hensiktsmessig forebyggende tiltak, og er videre av den oppfatning at gjeting og tilstedeværelse av mennesker i kalvingsperioden vil ha begrenset forebyggende effekt.

Felling forut for skade

Fylkesmannen i Nordland foreslår at det gis noe større adgang til uttak av kongeørn som forebyggende uttak der det har vært omfattende kongeørnskader over år. Fylkesmannen i Finnmark mener det er hensiktsmessig at også fylkesmennene kan iverksette forebyggende uttak (i forkant av skade) i områder med årvisse høye tap.

Fylkesmennene i Hedmark og Nord-Trøndelag og rovviltnemnda i region 6 mener uttak forut for skade har liten eller usikker skadeforebyggende effekt.

Fylkesmannen i Møre og Romsdal ønsker ikke at det åpnes for felling av kongeørn forut for skade.

Krav til vesentlig skade

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag og rovviltnemnda i region 7 mener kravet til vesentlig skade bør reduseres. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Nord-Fron kommune, Norske reindriftsamers Landsforbund, Norges Bondelag, Norsk Sau og Geit, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og rovviltnemnda i region 6 mener kravet bør reduseres ved tap over flere år i et område. Rovviltnemnda i region 6 mener kravet vesentlig skade ikke bør være mer omfattende for kongeørn enn annet rovvilt.

Fylkesmannen i Hedmark mener kravet til vesentlig skade bør opprettholdes. Fylkesmannen i Hedmark mener det heller ikke nødvendig å senke kravet til vesentlighet ved skader over flere år ettersom det ved vurdering av søknad om skadefelling vil skader både i sesongen og foregående år være med i vurderingsgrunnlaget.

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag og rovviltnemnda i region 6 mener *vesentlig skade* bør konkretiseres.

Fylkesmannen i Oppland mener det bør belyses hvilket skadenivå som har vært akseptabelt fram til nå før iverksettelse av skadefelling, samtidig som at man konkretiserer forslag til ny terskel for iverksettelse.

Krav til identifisering av individ

Rovviltnemnda i region 7 mener kravet til identifisering av konkrete skadegjørende individer bør reduseres. Sametinget mener skadefelling bør iverksettes som et forebyggende tiltak før reinkalvingen starter og prioriteres spesielt i de områder med høy bestand av kongeørn, uten at krav om å identifisere individer gjelder. Norges Bondelag, Norsk Sau og Geit og Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener uttak av skadegjørende ørn må ikke begrenses ved krav om identifisering av skadegjørende individ, men må kunne fravikes, helt eller delvis, i spesielt belastede områder eller situasjoner.

Fylkesmennene i Finnmark, Hedmark og Nord-Trøndelag og rovviltnemnda i region 6 ønsker å beholde krav om identifikasjon av skadegjørende individ.

Myndighet for kongeørn

Fylkesmennene i Hedmark, Troms, Møre og Romsdal, Buskerud, Aust- og Vest-Agder, Telemark og Vestfold og rovviltnemndene i region 6 og 8 anbefaler ikke at rovviltnemndene skal få fastsette skadefellingskvote på kongeørn.

Nord-Fron kommune og rovviltnemnda i region 7 mener nemndene bør få myndighet til å bestemme kvotestørrelser for skadefelling.

Sametinget anbefaler at rovviltnemndene i større grad involveres i forvaltning av kongeørn og ved søknad om skadefelling.

Norges Bondelag, Norsk Sau og Geit og Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener kongeørn må bli en del av rovviltnemndenes ansvarsområde på lik linje med de øvrige rovviltartene. Disse organisasjonene mener videre at rovviltnemndene må ha uttale- og vedtaksrett til å vurdere hva som er en skadelignende situasjon, samt vedtaksrett for gjennomføring av aktuelle tiltak.

Kompetanse

Fylkesmannen i Troms og rovviltnemnda i region 8 mener det er viktig at fellingspersonell som deltar i skadefellingsoppdrag har spisskompetanse på kongeørn.

Rovviltnemnda i region 6 mener det er behov for å skolere personell for identifisering av individer. Fylkesmannen i Finnmark støtter å lære opp kommunalt fellingspersonell, eller benytte SNO. Sametinget støtter kontaktutvalgets forslag om at det må stilles ressurser til disposisjon for å skolere fellingspersonell og SNO-personell.

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag mener det er behov for å øke kompetansen til fellingspersonell på å arts- og aldersbestemme kongeørn fra havørn.

Fylkesmannen i Hedmark peker på at det er vanskelig å skille individer, og at fellingsoppdrag først og fremst bør gjennomføres av SNO.

Ansvar for fellingsoppdrag

Fylkesmannen i Troms og rovviltnemnda i region 8 vil helst at SNO gis ansvar for alle skadefellingsoppdrag på fredet rovvilt, med personellstruktur etter mønster som dagens rovviltkontakter.

Kunnskap

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag ser et stort udekket behov for videre forskning på kongeørn som predator på tamrein og lam, og støtter mer kunnskap om predasjonsrate for ulike individer av kongeørn.

Fylkesmennene i Buskerud, Aust- og Vest-Agder, Telemark og Vestfold mener økt forskningsinnsats innen kongeørnas næringsøkologi og arealbruk (ulike havitat, revirhevdende og ikke-revirhevdende individer) snarlig bør initieres ulike steder i Norge for å innhente et best mulig kunnskapsgrunnlag før det iverksettes tiltak på kongeørn.

Sametinget mener kunnskapsgrunnlaget for Miljødirektoratets anbefalinger for forvaltning av kongeørn danner et godt grunnlag, men at det likevel er det åpenbare mangler ved grunnlaget, særlig det som angår tradisjonell kunnskap.

Arbeidsgruppa – Forvaltningsprosjektet i Troms (reindriften, Troms Sau og Geit, Troms Bondelag, Troms Bonde- og Småbrukarlag og Foreningen Ny Rovviltpolitikk) mener den erfaringsbaserte kunnskapen må tas i bruk.

Norske Reindriftsamers Landsforbund mener det er store kunnskapshull i forhold til tap av rein til kongeørn, noe som må gis høyeste prioritet

Prosjektdesign- og planlegging i Fosen og Troms

Norges Bondelag, Norsk Sau og Geit og Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener prosjektene bør minimum gå over tre år for å kunne fremskaffe tilstrekkelig ny kunnskap.

Nord-Fron kommune anbefaler forsøksprosjekt som har mål om å avdekke hva slags individ som gjør skade. Fylkesmannen i Troms og rovviltnemnda i region 8 mener prosjektmål må være å finne predasjonstakt henholdsvis med og uten forebyggende tiltak, og klargjøre i hvilken grad skadefelling på kongeørn er tapsforebyggende, og hvilke andre tiltak som kan gjennomføres for å redusere tap av beitedyr. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag mener også det er viktig å måle om en mer aktiv forvaltning gir effekter på tapene.

Fylkesmannen i Troms og rovviltnemnda i region 8 mener prosjektene må designes så de gir kunnskap som kan bidra til å løse utfordringer også i andre reinbeitedistrikt.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag mener det er viktig å måle om uttak vil medføre fall i bestanden eller om uttaket kompenseres av tilflyttende ørner.

Fylkesmannen i Troms og rovviltnemnda i region 8 mener prosjekter bør gi mer kunnskap om alle tapsårsaker. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag mener prosjektene bør se nærmere på om det er noen sammenheng mellom tapene til kongeørn og tapene til andre årsaker.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag mener det er viktig at det blir gjort veterinærfaglige vurderinger av alle døde lam som gjenfinnes, også de som vurderes som drept av kongeørn.

Fylkesmannen i Hedmark mener prosjektene generelt bør ha fokus på å kartlegge omfanget av kongeørnskader på sau og rein og prøve ut effekt av ulike forebyggende tiltak.

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag og rovviltnemnda i region 6 mener det er viktig at prosjektet på Fosen utvides til også å ta med tap av tamrein. Norges Bondelag, Norsk Sau og Geit og Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Arbeidsgruppa – Forvaltningsprosjektet i Troms (reindriften, Troms Sau og Geit, Troms Bondelag, Troms Bonde- og Småbrukarlag og Foreningen Ny Rovviltpolitikk) mener det er svært viktig at prosjektet i Troms omfatter beitenæringa totalt, herunder både sau og reinsdyr.

Fylkesmannen i Sogn og Fjordane mener det er viktig at prosjektene blir kvalitetssikret av gode forskningsmiljø. Rovviltnemnda i region 8 forutsetter at nemnda i region 8 og Fylkesmannen i Troms blir med i planlegging og gjennomføring av prosjektet.

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag mener det er viktig at det foretas en gjennomgang av svakhetene med studiet i Rødsjø beitelag når nytt prosjekt designes.

Prosjektområde

Fylkesmannen i Troms og rovviltnemnda i region 8 peker på Lyngenhalvøya og kalvingsområdet til Hjertind reinbeitedistrikt, samt Åkerøya i Harstad for å inkludere øydistrikter, som aktuelle prosjektområder.

Arbeidsgruppa – Forvaltningsprosjektet i Troms (reindriften, Troms Sau og Geit, Troms Bondelag, Troms Bonde- og Småbrukarlag og Foreningen Ny Rovviltpolitikk) mener det mest aktuelle området er Brødstabotn i Dyrøy kommune, der det både er kalvingsområder for rein og beiteområder for sau i samme område.

Nord-Fron kommune anbefaler at prosjektene legges til beiteområder som over tid har hatt mest dokumenterte skader, og med den klare konsekvens at skadegjørende individ blir tatt ut.

Havørn

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag og rovviltnemnda i region 6 etterlyser forskning for å avklare påstanden om at havørn øker "killraten" hos kongeørn.

Sametinget anbefaler at det settes i gang forskning som ser på bestanden av havørn og tap som forårsakes av havørn.

Norske reindriftsamers Landsforbund er opptatt av at prosjekter ser nærmere på samspillet mellom kongeørn og havørn når det gjelder predasjon på rein.

Norges Bondelag, Norsk Sau og Geit og Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det er viktig med prosjekt som synliggjør aktuelle samspillseffekter mellom kongeørn og havørn på beitedyr.

Reiseliv

NHO Reiseliv viser til at norsk reiseliv skaper verdier for over 100 milliarder kroner, sysselsetter 157 000 årsverk og er i hele Norge, og er bekymret for hvordan en aktuell tillatelse til å ta ut kongeørn vil påvirke merkevaren Norge. Denne organisasjonen viser til at Norge det siste året har opplevd en sterk vekst av utenlandske turister til Norge, men mener det er stor grunn til å tro at å ta ut kongeørn vil kunne ha negativ omdømmekraft.

NHO Reiseliv mener konsekvensene for reiselivsnæringen har i den politiske debatten om eventuelt uttak av kongeørn så langt vær relativt fraværende – det er i hovedsak jordbruksnæringens behov som er blitt fremmet, og det er viktig med å balansere hensyn til ulike næringer i debatten.

Med hilsen

Torbjørn Lange (e.f.)
avdelingsdirektør

Tommy Andersen
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer

Kopi

Miljødirektoratet

Adresseliste

Dalen villmarkssenter			
Finansdepartementet	Postboks 8008 Dep	0030	OSLO
Folkeaksjonen for en ny rovdyrpolitikk	Postboks 40	7701	STEINKJER
Foreningen Våre Rovdyr	Postboks 195	2150	ÅRNES
Fylkesmannen i Buskerud	Postboks 1604	3007	DRAMMEN
Fylkesmannen i Finnmark	Statens Hus	9815	VADSØ
Fylkesmannen i Hedmark	Postboks 4034, Statens Hus	2306	HAMAR
Fylkesmannen i Hordaland	Postboks 7310	5020	BERGEN
Fylkesmannen i Møre og Romsdal	Fylkeshuset	6404	MOLDE
Fylkesmannen i Nordland	Moloveien 10	8002	BODØ
Fylkesmannen i Nord-Trøndelag	Postboks 2600	7734	STEINKJER
Fylkesmannen i Oppland	Postboks 987	2626	LILLEHAMMER
Fylkesmannen i Oslo og Akershus	Postboks 8111 Dep	0032	OSLO
Fylkesmannen i Rogaland	Postboks 59, Statens Hus	4001	STAVANGER
Fylkesmannen i Sogn og Fjordane	Njøsavegen 2	6863	LEIKANGER
Fylkesmannen i Sør-Trøndelag	Postboks 4710 Sluppen	7468	TRONDHEIM
Fylkesmannen i Telemark	Postboks 2603	3702	SKIEN
Fylkesmannen i Troms	Postboks 6105	9291	TROMSØ
Fylkesmannen i Vestfold	Postboks 2076	3103	TØNSBERG
Fylkesmannen i Østfold	Postboks 325	1502	MOSS
Justis- og beredskapsdepartementet	Postboks 8005 Dep	0030	OSLO
Kommunesektorens organisasjon	Postboks 1378 Vika	0114	OSLO
Landbruks- og matdepartementet	Postboks 8007 Dep	0030	OSLO
Mattilsynet	Postboks 383	2381	BRUMUNDDAL
Natur og ungdom	Postboks 4783 Sofienberg	0506	OSLO
Naturvernforbundet	Mariboegate 8	0183	OSLO
NHO Reiseliv	Postboks 5465 Majorstuen	0305	OSLO
NOAH for dyrs rettigheter	Dronningensgate 13	0152	OSLO

Norges Bondelag	Postboks 9354 Grønland	0135	OSLO
Norges Jeger- og fiskerforbund	Postboks 94	1378	NESBRU
Norges Skogeierforbund	Postboks 1438 Vika	0115	OSLO
Norsk Bonde- og Småbrukarlag	Akersgata 41	0158	OSLO
Norsk Havørnsenter as	Lauvsnes	7770	FLATANGER
Norsk Ornitologisk Forening	Sandgata 30 B	7012	TRONDHEIM
Norsk sau og geit	Postboks 104	1431	ÅS
Norske Reindriftssamers Landsforbund	Postboks 508	9255	TROMSØ
NORSKOG	Postboks 123 Lilleaker	0216	OSLO
Rovviltets Røst Norge	Postboks 1410 - TEXAS	2404	ELVERUM
Rovviltnemnda i region 1	c/o Fylkesmannen i Sogn og Fjordane, Njøsavegen 2	6863	LEIKANGER
Rovviltnemnda i region 2	c/o Fylkesmannen i Buskerud, Postboks 1604	3007	DRAMMEN
Rovviltnemnda i region 3	c/o Fylkesmannen i Oppland, Serviceboks	2626	LILLEHAMMER
Rovviltnemnda i region 4	c/o Fylkesmannen i Oslo og Akershus, Postboks 8111 Dep	0032	OSLO
Rovviltnemnda i region 5	c/o Fylkesmannen i Hedmark, Postboks 4034	2306	HAMAR
Rovviltnemnda i region 6	c/o Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, Postboks 2600	7734	STEINKJER
Rovviltnemnda i region 7	c/o Fylkesmannen i Nordland, Moloveien 10	8002	BODØ
Rovviltnemnda i region 8	c/o Fylkesmannen i Troms, Postboks 6105	9291	TROMSØ
Sabima	Postboks 6784 St. Olavs plass	0130	OSLO

Sametinget	Árvjovárgeaidnu 50	9730	KARASJOK
Statskog SF	Postboks 63	7801	Namsos
	Sentrum		
Utmarkskommunenenes	Postboks 1148	0104	OSLO
sammenslutning	Sentrum		
WWF-Norge	Pb 6784 St. Olavs	0130	OSLO
	plass		
ØKOKRIM	Postboks 8193 Dep	0034	OSLO